

Evaluatie inrichting en beheer De Wilnisse Bovenlanden

De Wilnisse Bovenlanden

Een hooggelegen smal, maar langgerekt gebied dat omringd is door wel vier meter lager gelegen polders en begrensd door een ringvaart. Het ligt aan de rand van de Provincie Utrecht en gedeeltelijk ook in de provincie Zuid-Holland, in het veenweidegebied ten zuiden van Mijdrecht en Wilnis.

In 2015 zijn de werkzaamheden om van dit gebied natuur te maken afgerond en in 2019 is het natuurpeil ingesteld. De wens lag er nog altijd om dit hele proces van inrichting te evalueren.

Wat hebben we goed gedaan? Welke lessen kunnen we meenemen naar nieuwe projecten en wat kunnen we in de toekomst beter niet meer doen? Belangrijke vragen waar we graag nog bij stil wilden staan.

Verantwoording

Maar naar welke onderwerpen willen we nu precies kijken in deze evaluatie? Wij kwamen uit op de volgende drie thema's: 'inrichting', 'beheer' en 'omgeving'. Vervolgens hebben we in samenwerking met het Utrecht-lab twee keer een workshop georganiseerd. Een hele ochtend met elkaar in drie rondes langs deze onderwerpen en dan kijken of je nog wat toe kunt voegen of wat dieper erop in kunt gaan.

De eerste workshop hebben we gedaan met alle projectleiders die in het verleden bij de inrichting betrokken zijn geweest. En dit hebben we herhaald met de mensen die op dit moment betrokken zijn bij het beheer van dit gebied. Alle opgehaalde informatie is verwerkt in een verslag waar iedereen weer op kon reageren. De uiteindelijke versie is nog een keer besproken in het jaarlijkse overleg met de beheerders.

Als laatste hebben we een excursie georganiseerd in de Wilnisse Bovenlanden waarbij zowel de projectleiders als de beheerders met elkaar in gesprek gingen over wat er goed gegaan was, wat er nog verbeterd kon worden en wat we een volgende keer beter niet meer kunnen doen. Om dit zo met elkaar te bespreken terwijl we door het gebied liepen en konden zien hoe het er nu bij ligt, was zeer waardevol!

Al de opgehaalde tops en tips zijn te lezen in dit verslag.

Wat gaat goed (Top)

Inrichting

- *Van beleidsplan naar gedragen plan met gebiedspartners: stuur-, project-, klankbordgroep.*

Van oorsprong was er voor de inrichting van De Wilnisse Bovenlanden een beleidsplan gemaakt door Dienst Landelijk Gebied. Dit plan kwam op een gegeven moment bij de gebiedscommissie Utrecht-West terecht, die zich gelijk afvroeg of er wel draagvlak voor was in het gebied. Dit was door DLG onvoldoende onderzocht. Samen met bureau

Wing is de gebiedscommissie dit gaan onderzoeken en in samenspraak met mensen uit het gebied kwam daar het inrichtingsplan op hoofdlijnen uit voort. Het uitgangspunt wat daarin geformuleerd werd, was toen al dat twee boeren zouden blijven en dat ook de koeien in de wei moesten blijven. Dit plan op hoofdlijnen werd als uitvoeringsopdracht aan het programmabureau Utrecht-West gegeven. De mensen die tot dan toe meegedacht hadden, wilden graag betrokken blijven en daarvoor is een klankbordgroep opgezet.

“GEEF HET
GEBIED EEN
PLEK OM MEE
TE DENKEN.”

1. Bezoek minister Van der Wal aan De Wilnisse Bovenlanden

Er is goed nagedacht over de rol van deze klankbordgroep. Ze hadden een adviserende rol naar de stuurgroep en iedereen zat er op persoonlijke titel in. De afspraak was dat als ze een unaniem advies zouden geven, dan zou de stuurgroep dit overnemen. Belangrijk hierbij was dat de klankbordgroep gevarieerd genoeg zou zijn. In principe stond de aanmelding open voor iedereen, maar er zijn ook een paar mensen gevraagd om deel te nemen. Uiteindelijk zaten er negen mensen uit het gebied in, waaronder de twee boeren.

In samenspraak met deze klankbordgroep heeft de projectgroep het Definitief Ontwerp kunnen maken. De sleutel hierin was dus dat het gebied serieus genomen werd en dat toch ook de doelen in de gaten werden gehouden. Het oorspronkelijke beleidsplan was op deze manier veranderd in een veel beter bij het gebied aansluitend plan. Bijzonder hieraan was ook dat de twee boeren in dit proces zich ontwikkelden naar natuurboeren.

“EIGENLIJK MOETEN WE FACILITEREN VANUIT DE PROVINCIE, MAAR NIET TRÉKKEN VANUIT DE PROVINCIE.”

- *Betrokken bestuurder*

Een ander aspect dat hierin goed gewerkt heeft, is dat voor de stuurgroep een onafhankelijke voorzitter aangetrokken is. Deze persoon was er écht voor dit project en was door de onafhankelijke rol ook in staat om bij strubbelingen te bemiddelen. Dit droeg bij aan het onderlinge vertrouwen tussen verschillende partijen.

- *Lokale inbedding*

In de projectgroep was er een communicatieadviseur aanwezig die zelf ook in het gebied woonde. Het grote voordeel hiervan was dat deze persoon veel lokale kennis en een netwerk had. Zo was het bijvoorbeeld snel duidelijk als er over het project berichten verschenen in de lokale krant, zodat daar adequaat op gereageerd kon worden.

Beheer

- *Na inrichting een nazorgfase.*

Na de inrichting is het gebied uiteraard overgedragen aan de beherende organisaties, in dit geval dus aan twee natuurboeren en Staatsbosbeheer. Tegelijkertijd is er toen afgesproken om de eerste periode het beheer te blijven volgen. Hier was nog budget voor en daarmee werd de deskundige begeleiding van een ecooloog ingehuurd. Twee keer per jaar is er een overleg van de provincie met alle beheerders, inclusief Waternet en Natuurmonumenten. Dit regelmatig bij elkaar komen werkt heel goed. Er wordt bijvoorbeeld besproken of het waterpeil nog klopt, hoe het specifieke beheer loopt en hoe het gebied zich ontwikkelt.

De aanwezigheid van twee natuurboeren en Stichting de Bovenlanden is een groot voordeel. Zij hebben een belangrijke signaalfunctie als er veranderingen zijn in het gebied. En binnen de beheergroep is het dan makkelijk om elkaar te vinden en om eventueel actie te ondernemen. Zo kwam er het signaal dat er meer moeraskruiskruid begon te groeien dan wenselijk was. Hiervoor is toen een opdracht gemaakt om dit te laten verwijderen wat nog uit het resterende budget

betaald kon worden.

Maar er worden ook leuke dingen gedeeld, zoals bijvoorbeeld dat het aantal broedende grutto's toeneemt.

Omgeving

- *Betrokkenheid creëren door successen te vieren.*

Bij elke belangrijke mijlpaal binnen het project werd de kans aangegrepen om dit te delen met de omgeving. Zo was er bij de start van het werk een excursie voor bewoners. De ondertekening van de overeenkomst met de natuurboeren werd gevierd met gedeputeerde Bart Krol en met een persbericht. Ook de opening van de verbindingszone met Groot Wilnis Vinkeveen was reden voor een feestje. Al deze dingen bij elkaar zorgen voor betrokkenheid met de omgeving en dit heeft in de Wilnise Bovenlanden goed gewerkt.

Overigens kan dit successen vieren ook in de nazorgfase, bijvoorbeeld bij monitoring.

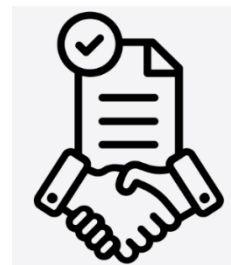
2. Excursie

Wat kan beter (Tip)

Inrichting

- *Maak óók een samenwerkingsovereenkomst*

Maak naast het Definitief Ontwerp een samenwerkingsovereenkomst waarin de rollen en taken beschreven staan. En leg dit vooral óók bestuurlijk vast. Om na de inrichting van de Wilnisse Bovenlanden het waterpeil te kunnen opzetten moest Waternet ergens anders in het gebied nog maatregelen nemen. Dit heeft langer geduurd dan oorspronkelijk afgesproken was. Het peil ging daarom pas veel later omhoog. In de tussentijd hadden op deze kale grond storingssoorten (met name zuring) al de kans gekregen om te gaan groeien. Met een samenwerkovereenkomst was de urgentie van deze maatregelen ook bij de bestuurders duidelijker geweest. Bovendien hadden afspraken over het baggeren van de hoofdwatgangen hierin opgenomen kunnen worden, zodat het baggeren vóór de inrichting plaats had kunnen vinden.

- *Ken de geschiedenis van het project en gebied*

Zorg ervoor dat je de geschiedenis van het gebied kent. En zorg ervoor dat de geschiedenis van het project geborgd wordt. Leg tijdens het project een logboek aan met daarin de belangrijkste gebeurtenissen en afspraken.

Halverwege het project is er bijvoorbeeld ineens bedacht dat het baggerdepot na afloop omgezet kon worden in nat schraalland. Maar bij de start van het project was er veel tijd gestoken in het bepalen waar en hoeveel nat schraalland er zou komen. Daar waren al afspraken over gemaakt. Het baggerdepot wordt daarom ook niet omgezet naar nat schraalland.

3. Natuurvriendelijke oever

Beheer

- *Gezamenlijk beheer*

Na de natuurinrichting zijn er onderling extra afspraken gemaakt over het beheer. Zo maait een van de natuurboeren, soms geholpen door medewerkers van de zorgboerderij aan de Amstelskade, het natuurterrein 'Snoek' van de Stichting de Bovenlanden als vrijwilliger en kan hij het maaisel (deels) benutten op zijn bedrijf. Dit leidt tot goede natuurresultaten, een gesloten kringloop binnen De Wilnisse Bovenlanden, nuttige contacten en een fijne samenwerking binnen het gebied.

Omgeving

- *Mee naar referentiegebied*

Bij de start van het project is een excursie georganiseerd voor omwonenden. Deze excursie ging door het gebied waar uiteraard nog niks gebeurd was. Daarom is er óók een excursie georganiseerd naar een vergelijkbaar gebied, namelijk de Krimpenerwaard. Hier was

duidelijk te zien hoe het gebied er een aantal jaar na de inrichting uit zou gaan zien. Voor de omwonenden was dit waardevol en dit is dan ook een tip voor andere projecten.

- *Betrek de groenbeheerders van waterschap en gemeente*

De dijken rondom de Wilnise Bovenlanden zijn de linten in het landschap en de ecologische verbinding naar omliggende gebieden. In het groenbeheer van deze dijken door waterschap en gemeente valt nog wel wat te verbeteren. Het waterschap voert het maaisel af, wat goed is voor de ecologische ontwikkeling van de dijken. De gemeente klepelt alles, wat ecologisch gezien zeer ongunstig is. Door kennis en ervaring aan te bieden vanuit de betrokkenen in de Wilnise Bovenlanden aan waterschap en gemeente kan de kwaliteit van het gebied verbeteren.

Wat willen we niet meer (Les)

Inrichting

- *Zorgen voor juist waterpeil*

Doordat er nog maatregelen nodig waren voordat het waterpeil kon worden verhoogd, is het waterpeil enkele jaren na inrichting pas omhoog gegaan. Dit heeft nadelig gevolgen gehad voor de ontwikkeling van de natuur in het gebied. Wellicht had het geholpen als hier strakkere afspraken over waren gemaakt, bijvoorbeeld in een samenwerkingsovereenkomst.

4. Inundatie door Staatsbosbeheer

- *Onvoldoende afplaggen*

In de praktijk is minder diep geplagd dan uit de fosfaatonderzoeken van B-ware en de bestekken was aangegeven. De beoogde 40 cm afplaggen bleek in de praktijk, tijdens de uitvoering, te leiden tot een doorlopend nat oppervlakte, wat niet gewenst was. Echter bleek ook dat als de kranen achteruit reden, de bodem weer wat opveerde. Achteraf had wellicht wel iets dieper geplagd kunnen worden.

Hierdoor lijkt het er nu op dat er nog te veel fosfaat in de grond zit, waardoor er veel pitrus is ontstaan. Door intensief beheer kan dat alsnog worden uitgemijnd, maar dat kan vele jaren duren.

De balans tussen beheerbaarheid en afplaggen moet vooraf nog beter worden afgewogen, om verrassingen tijdens het uitvoeren van het werk te voorkomen.

- *Baggeren vóór de inrichting*

Het is beter om het baggeren van de hoofdwatgangen in te plannen voorafgaand aan de inrichting. Hier was al regelmatig op tijd voor gewaarschuwd. In De Wilnise Bovenlanden vond dit echter toch enkele jaren ná de inrichting plaats, wat voor veel overlast zorgde. De bagger moest namelijk op de kanten gelegd worden, die net waren afgeplagd om te

verschrallen. Een deel van de bagger is daardoor in een baggerdepot geplaatst, wat veel extra tijd en geld heeft gekost. Afspraken hierover in een samenwerkingsovereenkomst (zie tip bij inrichting) had dit wellicht kunnen voorkomen.

Beheer

- *Verstoringssoorten*

Als je grond gaat verplaatsen en het is kaal, dan is er grote kans dat er verstoringsoorten zoals zuring en distels opkomen. De natuurboeren en Staatsbosbeheer in de Wilnis Bovenlanden hebben hier veel last van gehad. Het is belangrijk om tijdens de inrichting zoveel mogelijk te voorkomen dat de grond (lang) kaal blijft liggen. Dit kan bijvoorbeeld door zo snel mogelijk (kwalitatief hoogwaardig) maaisel uit de omgeving op te brengen. Tegelijkertijd is het belangrijk om vooraf al na te denken over welke maatregelen genomen kunnen worden als er toch verstoringsoorten optreden, bijvoorbeeld vaker maaien of inzaaien.

- *Natuurvriendelijke oevers*

De gemaakte natuurvriendelijke oevers in de hoofdwatgang zijn al na korte tijd verdwenen door afslag van de kanten. Hier is de les dat in een situatie van breed water, waar ook de wind op staat, het beter is om een natuurvriendelijke oever te maken in combinatie met een vooroever en wilgentakken als bescherming.

Daarnaast is het ook ongunstig om natuurvriendelijke oevers dicht bij een bos(je) te realiseren. De zaailingen zorgen dan voor veel ongewenste houtopslag.

Omgeving

- *Kunstproject*

Er is veel geld en tijd geïnvesteerd in het kunstproject in de Wilnis Bovenlanden. Nu ligt het er treurig bij. De vraag is of dit tijdens het proces een bijdrage heeft geleverd aan de bewustwording van de omgeving met het project en of er nu nog iets van is blijven hangen. De spreuken op de bruggen (citaten van omwonenden) zijn nog wel goed te zien, dat wordt over het algemeen wel gewaardeerd.

5. Kunstproject bankjes met boomstam nog in goede tijden.

Afspraken voor de toekomst

- Blijven communiceren (de relatie goed houden) en 2x per jaar bij elkaar blijven komen.
- Natuurvriendelijke oevers alsnog aanpakken, met stevige vooroevers.
- Waterhuishouding op de agenda plaatsen (plas / dras pompen) + permanente oplossing (regelbare stuwen).
- Etaleren van dit project als voorbeeld voor Gebiedsgerichte Aanpak, met name de rol van de natuurboeren in dit gebied (natuurinclusieve landbouw)!

De Wilnisse Bovenlanden

Opdrachtgever: Ilse van den Berg

Senior Projectleider: Maeike Pebesma

Evaluatie: Marijke Mulder

januari – september 2023